

Лазарчук К.Р.

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМА ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ІНДИВІДА У СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Індивід живе в конкретній державі, і всі його можливості реалізуються їм у межах держави. Громадянство допускає право знаходитися під захистом своєї держави щодо інших держав. У той же час не існує механізму, здатного захистити його від своєї держави. Виявляється, що це достатньо цікаве і складне питання, що потребує вивчення і розробки.

Ця проблема набуває свого особливого звучання при розгляді ролі і правового статусу фізичних осіб у сучасному міжнародному праві.

Під фізичними особами прийнято розуміти громадян даної держави, іноземців, осіб без громадянства й осіб, що мають подвійне громадянство. Всі вони разом складають населення, що мешкає на території певної держави, що підпорядковане її юрисдикції.

Делінський О. А. вважав, що правосуб'єктність означає передумову, можливість володіння суб'єктивними правами, а вже самі суб'єктивні права означають можливість і міру певної поведінки особи, можливість вимагати якої-небудь поведінки від інших осіб, яка гарантувала шляхом покладання кореспондуючих обов'язків на інших осіб.

Сучасні реалії вносять зміни в існуюче поняття становища індивіда в міжнародному праві і на міжнародній арені. Доказ цього можна зустріти на проведених міжнародних, міждержавних зустрічах і конференціях, присвячених правам і свободам людини.

До середини ХХ ст. більшість вчених вважали, що правосуб'єктність індивіда повністю поглинається правосуб'єктністю держави, громадянином якої він є. Починаючи із прийняття 10 грудня 1948 р. Загальної декларації прав людини науковий напрям за визнання міжнародної правосуб'єктності людини набирає все більшого поширення. На думку Черкаса М. Ю у радянській доктрині визнання людини суб'єктом міжнародного права розглядалося як спроба втручання у внутрішні справи держави. Такі погляди подекуди збереглися і у вітчизняній науці міжнародного права.

Міжнародна практика все частіше доводить, що індивід має міжнародні права та обов'язки. На підставі багатьох міжнародно-правових актів з прав людини фізична особа має право звертатися в позасудові (Комітет з прав людини, Комісія з прав людини та ін.) та судові (Європейський суд з прав людини) міжнародні органи за захистом своїх прав. Фізична особа може нести міжнародну кримінальну відповідальність за вчинення міжнародних злочинів.

Звичайно, визначені в численних міжнародно-правових актах з прав людини права і свободи фізичних осіб є передусім проявом суверенної волі держав. Але для міжнародної правосуб'єктності суттєвим є не те, ким

розроблені права та обов'язки, а їхня суть. Скажімо, обов'язки фізичних осіб не вдаватися до піратства, не використовувати незаконно прапор впливали з міжнародних звичаїв, які лише в 1982 р. були кодифіковані в конвенціях. За злочини проти миру, проти людяності відповідальність у статуті Міжнародного воєнного трибуналу (Нюрнберг) було передбачено вже після їх вчинення. Відповідальність за повітряне піратство та викрадення літаків передбачена цілою системою міжнародних конвенцій.

Деякі вчені висловлюють припущення, що держави бояться визнати індивідів суб'єктами міжнародного права в зв'язку з тим, що останні зможуть учиняти позови і виступати проти внутрішнього устрою держави, громадянами якої вони є. Добре усвідомлюючи, що індивід одержує захист від своєї батьківщини, всі тоталітарні держави в тому числі СРСР відкидали саму думку про те, що індивід може бути суб'єктом міжнародного права і як наслідок — мати міжнародну правосуб'єктність.

На думку Фішер Ю.Є., представники сторони, що заперечує можливість індивіда бути суб'єктом міжнародного права, вважають, що це пряме зазіхання на один із принципів міжнародного права — суверенітет держави як основу цієї науки. Не зрозуміло, як індивід може загрожувати принципу суверенітету держави. Індивіди мають право бути суб'єктами міжнародного права, як і держави, тому що на підставі теорії природного права вони мають природні, природжені права, що невід'ємними і стоячими вище суверенних прав держав. Основна ідея полягає в тому, що індивіди можуть мати права і нести обов'язки на підставі прямого застосування до них норм міжнародного права, не зважаючи на державу і не залежно від наявності в них процесуальних прав.

Можна визначити такі критерії існування міжнародної правосуб'єктності індивідів:

- 1) Існування міжнародного захисту прав людини;
- 2) Наявність міжнародної кримінальної відповідальності окремих категорій індивідів;
- 3) Наявності випадків безпосереднього доступу індивідів у міжнародні суди.

Підводячи підсумки, можна стверджувати, що на сучасному етапі існує міжнародна правосуб'єктність індивідів майже безспірно, але дана правосуб'єктність специфічна, так як особа володіє по меншій мірі трьома існуючими характеристиками: вольова обумовленість (оприділяється вираженою волею держав надавши фізичним особам конкретні міжнародні права і обов'язки), конструктивність (спеціальна міжнародна правосуб'єктність «дарується» індивідам державами, які домовляються) і кодифікованість (об'єм міжнародної правоздатності і дієздатності фізичних осіб устанавлюється міжнародним договором). Наявність правосуб'єктності у індивіда у міжнародному праві можливо тільки лише при реалізації демократичних принципів і наявності широкої демократичної практики розвитку держави.